

Т. О. ПАКЛІНА

Тетяна Олександрівна Пакліна, ад'юнкт Національної академії внутрішніх справ

ВБИВСТВО ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ ЯК ЮРИДИКО-ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Злочинність є однією з найгостріших проблем суспільства та, на жаль, невід'ємною його характеристикою. Вона певною мірою відображає соціально-психологічний стан суспільства та є своєрідним індикатором якісних змін і тенденцій у його розвитку.

Нинішня складна соціальна обстановка в країні призвела до суттєвого загострення проблеми забезпечення прав людини. Поряд з системним порушенням її прав у соціально-економічній, політичній та духовній сферах, порушується також і природне право людини на життя.

«Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека, – зазначено в ст. 3 Основного Закону, – визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави»¹.

Суспільне життя людей регулюється нормами та правилами, які складаються в навколишньому соціальному середовищі. За відсутності таких правил суспільне життя стає хаотичним, не прогнозованим. Норми як регулятори поведінки окремої особи та соціальних груп надають соціальній спільноті регламентованості та передбачуваності, упорядковують життєдіяльність людини в суспільстві. Проте не завжди та не всі вчинки окремих осіб відповідають соціальним очікуванням. Нехтуючи у різних життєвих ситуаціях елементарними правилами поведінки, вживаючи алкоголь та психотропні речовини, не дотримуючись посадових та технічних інструкцій, люди піддають реальному ризику та небезпеці життя інших людей, власне життя й здоров'я.

Обставинами, що впливають на формування психоемоційного стану та спрямованості особи, яка вчинила насильницьке умисне кримінальне правопорушення, в переважній більшості випадків виступають не стільки індивідуальні психологічні диспозиції, скільки низький рівень соціалізації зі спотвореним особистим поглядом на соціальні чинники, внаслідок неадекватності розвитку особистості в родині, школі та у суспільстві.

Характеризуючи мікросоціальне середовище особи, яка вчинила умисне вбивство, можна визначити деякі чинники, що зумовлюють формування її емоційного стану і орієнтованості в поведінці, наприклад:

– нездатність пристосуватись до життя в тих чи інших соціальних умовах (міграція, зміна способу життя, соціального статусу, культурного чи політичного середовища). На особу досить жорстко починає впливати соціальне середовище, яке змушує пристосовуватись до нових нормативних вимог, модифікації статусу і ролі, що за умови низького рівня моральності й правосвідомості, загальної невихованості породжує соціальні та особистісні конфлікти. Відсутність адаптаційних можливостей та механізмів у особи сприяє реалізації конфлікту у формі кримінального правопорушення. Залежно від індивідуальних особливостей, гендерних відмінностей тощо особа стає або винною, або потерпілою стороною;

– конфліктогенність особи, пов'язана з належністю до певної вікової категорії, зокрема молодіжної. Нездатність, в силу своїх психофізичних особливостей розвитку та, здебільшого, відсутністю належного виховання у сім'ї, школі, критичним сприйняттям зауважень дорослих, неорганізованим дозвіллям та низькою правовою культурою призводить до соціальних конфліктів, як проміжної ланки до вчинення молодою людиною кримінального правопорушення. Крім того, притаманний молоді механізм групування в непоодиноких випадках сприяє формуванню кримінальних молодіжних угруповань;

– локальні ситуативні конфлікти з тенденцією, в силу тих чи інших обставин, до трансферу (перенесення) в інші соціальні середовища. До такого роду конфліктів можна віднести сімейно-побутові, в яких одна зі сторін, з вираженою низькою культурою і правосвідомістю, схильна до агресивної поведінки (кримінального правопорушення у формі тяжких тілесних ушкоджень чи вбивства) стосовно сторонніх осіб з метою зняття психоемоційного напруження. Особи з нестійкою психікою і незрілою соціалізацією, опинившись в скрутному побутово-економічному становищі, здатні виступати індукторами агресивності в складі натовпів, що сприяє масовим порушенням громадського порядку, вчиненню тяжких насильницьких дій;

– недоліки формування широких соціокультурних адаптаційних механізмів в найближчому суспільному середовищі, в родині. Висока біологічна та психологічна залежність від батьків та відсутність належного виховання (відстороненість від дитини чи, навпаки, гіперопіка та жорсткі виховні впливи) породжують стабільну психічну напруженість у дитини, схильність до психотизації і соціальну дезорієнтованість. У подальшому несформованість соціальної автономності та адаптивності призводить до поведінкових проявів у вигляді насильницького правопорушення чи аутоагресії.

Злочини проти життя та здоров'я людини, зокрема вбивства, нині є одними із найбільш поширених видів правопорушень. Внаслідок їх високої суспільної небезпечності вони завжди традиційно були і дотепер перебувають у сфері посиленої уваги соціальної та юридичної теорії і практики.

У текстах давньоруського права («Руська Правда», «Судебник 1550 года (Івана IV Грозного)», «Судебник царя Федора Іоановича 1589 года»), які є першими пам'ятками законодавства, розрізняються декілька складів вбивств. Зокрема, норми щодо відповідальності за вчинення вбивства містилися на той час практично в усіх редакціях «Руської Правди». Однак чіткого розмежування між вбивствами та іншими посяганнями на життя і здоров'я особи ще визначено не було. Норма конкретизувала відповідальність за вчинення вбивства на бенкеті, під час вчинення розбою тощо. Протягом того історичного періоду злочини пов'язувались лише з самим фактом спричинення смерті.

Запис про вчинення душоубства вперше з'явився у редакції «Судебника 1497 року», у якому під душоубством розумілось не тільки вбивство, а й також і самогубство, і навіть смерть унаслідок нещасного випадку («без покаяння у гріхах»). Згідно з прийнятим у 1949 р. Земським собором «Уложения», було здійснено розмежування злочинів проти життя на умисні й ненавмисні вбивства. Випадкове (невинне) спричинення смерті стало некараним діянням.

У подальшому, в період царювання Петра I, відбувалося реформування законодавства, де у військовому Артикулі розподілялися вбивства, вчинені умисно та необережно. Вже у ті часи законодавець звертав увагу на міру випадковості, на тонку грань між необережним і випадковим злочинами. Виокремлюючи суб'єктивну сторону злочину, законодавець не позбавляв уваги принцип об'єктивного ставлення. Однак необережні дії нерідко каралися, як і умисні. Головним чинником для суду на той час був також результат дії, а не його мотив.

З прийняттям «Свода Законів» у 1832 р. сталися деякі зміни в кримінальному законодавстві у сфері злочинів проти благ приватної особи. Вперше було здійснено спробу визначити поняття вбивства, яке вже традиційно поділялося на умисні та необережні.

У розділі «Уложения 1845 года», присвяченому злочинам проти життя, здоров'я, свободи, честі приватних осіб, на першому місці розташовані злочини проти життя, які розміщувалися в двох главах: у першій главі передбачалася відповідальність за смертовбивство, а в другій – за самогубство. Смертовбивства диференціювалися на прості, кваліфіковані, привілейовані і вчинені з необережності. Очевидно, що в цьому Законі система норм про відповідальність за посягання на життя достатньо відрізнялась від попереднього законодавства 1832 року.

У подальшому законодавство реформувалось неодноразово та найбільш значні зміни здійснено у 1922 році. У Кримінальному кодексі РРФСР 1922 р. було виокремлено декілька видів вбивств, у тому числі і убивство, вчинене через необережність (ст. 147), а у 1960 р. вказану норму виокремлено у ст. 106 КК СРСР.

Аналізуючи історію розвитку кримінального законодавства, можна стверджувати, що життя і здоров'я людини продовжує посідати чільне місце в системі кримінального права України.

За реформою кримінального законодавства України 2001 р. види вбивств закріплені в Розділі II Особливої частини Кримінального кодексу. Так, за суб'єктивною стороною розрізняються вбивства умисні (ст.ст. 115–118 КК України) і вбивства через необережність (ст. 119 КК України).

Відповідно до ч. 1 ст. 115 КК України вбивство – це умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині. Залежно від психологічного змісту умисна форма вини поділяється на пряму та непряму.

Різниця між прямим і непрямим умислом знаходиться в бажанні людини настання наслідків у вигляді смерті потерпілого, а в непрямому умислі – у разі небажання настання смерті людини, проте свідомому припущенні її настання. Очевидно, відмінність між прямим і непрямим умислом можна знайти виключно у вольовій сфері. Внутрішня структура вольової злочинної поведінки включає формування та усвідомлення мети, вибір засобів досягнення цілі, планування, прийняття та реалізацію рішення, що докладно описано у працях багатьох кримінологів. Вона розглядається ними як універсальна схема, придатна для аналізу механізму будь-якого правопорушення. Між тим, це далеко не так. Психологічна структура вольового умисного злочину не підпадає під опис злочинів, вчинених через необережність.

У вітчизняному кримінальному праві вбивство через необережність відображене у ст. 119 КК України, частини 1 та 2 якої диференціюють відповідальність за вчинене залежно від кількості постраждалих осіб².

Суб'єктивна сторона цієї форми вбивства визначається необережною виною у вигляді злочинної самовпевненості або злочинної недбалості. Необережність, як і умисел, є основною формою вини, але розглядається як менш небезпечна форма вини порівняно з умислом. Злочинна самовпевненість суспільно небезпечніша, свідчить про більшу небезпеку винної особи, аніж злочинна недбалість, а тому вона може тягти за собою більш суворе покарання.

Досить складно виявити психічне ставлення особи до суспільно небезпечного наслідку при необережності, а особливо – при злочинній недбалості. Особа, яка діє з необережністю, не скеровує вольове зусилля на досягнення злочинного наслідку і не припускає його настання. При злочинній легковажності особа розраховує, що суспільно небезпечний наслідок не настане. При злочинній недбалості ж особа зовсім не передбачає можливості шкідливого наслідку, і саме це непередбачення стає обставиною, яка зумовлює його настання.

Отже, вина – це психологічне ставлення особи до вчинюваного нею суспільно небезпечного діяння, в якому виявляється антисоціальна, асоціальна або недостатньо виражена соціальна установка особи щодо найважливіших цінностей суспільства.

Соціальна природа необережної поведінки багатоаспектна, вона відображає професійну, технічну, побутову та управлінську необережність. Правова природа необережної поведінки знаходить своє втілення у характеристиці правового регулювання державою діяння, вчиненого через необережність. Психологічна природа необережності в поведінці окреслює індивідуально- та соціально-психологічні механізми виникнення психічних дефектів у винної особи. Філософський та методологічний підходи характеризують соціальний, правовий та психологічний аспекти проблематики необережності на рівні співвідношення загального, окремого та особливого.

Тобто, у необережній формі поведінки виокремлюють соціальну, правову, психологічну складову.

За даними конкретних досліджень феномена вбивства через необережність, переважній більшості осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, притаманне загальне негативне або поверхове ставлення до суспільних норм як регуляторів поведінки. Крім того, майже однотайно дослідниками констатується наявність соціального середовища, яке здійснює не лише позитивний, а й негативний вплив на психічний світ особистості, детермінуючи формування ставлення особистості до нормативності і через нього – на відповідні поведінкові прояви.

Вивчаючи феномен убивства, вчиненого через необережність, науковці й дотепер не мають чіткого уявлення щодо окреслення його психологічного функціонального змісту. На нашу думку, вказаний функціональний зміст виступає, з одного боку, системоутворюючим чинником конкретизації кримінального правопорушення, вчиненого з необережності, як діяння, а з іншого, – самостійним юридико-психологічним феноменом.

За об'єктивними ознаками, стосовно, зокрема, наслідків вчиненого діяння, вбивство через необережність нічим не відрізняється від умисного вбивства. Проте суб'єктивна сторона злочину, що розглядається, – необережна вина – свідчить про меншу суспільну небезпечність винного і всього діяння в цілому порівняно з аналогічними діями, вчиненими умисно.

Неоднозначно в науковій літературі розглядається проблема мотивації правопорушення. Деякі вчені категорично заперечують наявність усвідомленого мотиву в необережних злочинах. Інші науковці, вважаючи, що мотивація вказаній категорії правопорушень все ж притаманна, заперечують, зокрема, необхідність диференціації мотиву вчинення злочину та мотиву, який передує суспільно небезпечній поведінці.

Аналізуючи вищезазначені наукові погляди, ми вважаємо, що злочинній необережній поведінці мотивація притаманна, і вона відображає суб'єктивну причину суто необережного діяння. Зокрема, у мотиві виявляється соціальна позиція особи, її внутрішні психологічні установки, які виступають каталізатором майбутньої злочинної поведінки.

Вчинення вбивства через необережність слід відрізнити від ненавмисного завдання смерті, коли особа, по-перше, не передбачувала настання смерті потерпілого від своїх дій (бездіяння), а також за обставинами вчиненого не повинна чи не могла їх передбачити; а, по-друге, хоча і передбачала можливість настання смерті, але не могла це попередити в силу своїх психофізичних якостей та нервово-психічних перевантажень.

У вказаних випадках вина особи у спричиненні смерті при нещасному випадку відсутня, як і відсутня кримінальна відповідальність за вчинене.

Зважаючи на викладене, прийняття рішення щодо спричинення смерті особі через необережні дії іншої, чи її настання у разі нещасного випадку, слідчий повинен приймати лише після ретельного аналізу дій винного і всієї ситуації.

Теоретико-методологічний інтерес становить розуміння убивства, вчиненого через необережність, у кримінальному законодавстві зарубіжних країн.

Так, у кримінальному законодавстві Японії реалізується концепція, згідно з якою злочином вважається дія, вчинена умисно. Як виняток із правила, у ньому передбачена відповідальність за деякі необережні злочини, наприклад, за необережне спричинення смерті людині. Проте в Японії відсутнє визначення видів необережності.

У законодавстві Сполучених Штатів Америки вбивство тлумачиться (на прикладі «Зводу законів США», розділ «Злочини та кримінальний процес»), як протизаконне позбавлення життя людської істоти, вчинене навмисно та зі злим умислом. За ступенем тяжкості вбивства поділяються на вбивства першого ступеня та вбивства другого ступеня.

Відповідно до параграфу 125.15 кримінального законодавства США необережне вбивство належить до простих вбивств другого ступеня. Це, по-перше, необережне спричинення смерті, по-друге, проведення абортів, що спричинив смерть, і, по-третє, навмисне доведення іншої особи до самогубства чи сприяння в цьому. Натомість у кримінальному законодавстві штату Каліфорнія (§192) виокремлюються три види простого вбивства: навмисне, необережне та вчинене внаслідок порушення правил дорожнього руху. Навмисним визнається вбивство, вчинене під впливом раптово виниклої сварки або сильного душевного хвилювання.

Кримінальне законодавство Каліфорнії передбачає умови, під час яких водій автотранспорту, що порушив правила дорожнього руху, підлягає притягненню до відповідальності за вчинення необережного вбивства. Необережним вбивством визнається також протиправне позбавлення життя іншої особи у процесі вчинення іншого злочину, яке не є фелонією, або у процесі вчинення злочину протиправним способом, або без належної обережності та обачності дій, здатних заподіяти смерть³.

У ст. 109 Кримінального Кодексу РФ передбачено кримінальну відповідальність за спричинення смерті через необережність, зокрема:

– відповідальність за спричинення смерті через необережність (ч. 1 ст. 109 КК РФ);

– відповідальність за спричинення смерті через необережність внаслідок неналежного виконання особою своїх професійних обов'язків (ч. 2 ст. 109 КК РФ);

– відповідальність за спричинення смерті через необережність двом та більше особам. (ч. 3 ст. 109 КК РФ)⁴. Досить цікавим є порівняння формулювання і змісту суб'єктивної сторони кримінального правопорушення в кримінальному законодавстві Російської федерації та України.

Згідно зі ст. 109 КК РФ при кваліфікації легковажності (самовпевненості), «...винний передбачав можливість настання смерті від своїх дій (бездіяльності), але без достатніх на те підстав самовпевнено розраховував на запобігання смерті». Натомість за ст. 119 КК України при самовпевненості «...особа передбачає можливість настання смерті іншої людини, як наслідок своїх дій або бездіяльності, що утворює реальну загрозу для цієї людини, але легковажно розраховує на певні конкретні обставини, які здатні, на її думку, відвернути настання смерті».

Злочинна недбалість в КК РФ визначається у випадку, коли «...особа не передбачала можливості настання смерті внаслідок своїх дій (бездіяльності), але при необхідній увазі (передбаченні) повинна була та могла передбачити її настання». Кримінальне законодавство України кваліфікує злочинну недбалість якщо «...особа не передбачає можливість настання смерті іншої людини внаслідок своєї дій або бездіяльності, що утворює реальну загрозу для цієї людини, хоча повинна була і могла передбачити, якщо б винна особа діяла більш обачливо».

Констатуючи загальну тотожність змісту тлумачення цього кримінального правопорушення, слід визнати принципову відмінність у його суті, яка полягає в тому, що згідно з КК України воно визнається вбивством, а за КК РФ – заподіянням смерті.

Кримінальна відповідальність за завдання смерті через необережність передбачена в законодавстві інших пострадянських країн і відображена у ст. 144 Кримінального кодексу Республіки Білорусії, у ст. 105 КК Туркменістану, у ст. 123 КК Республіки Литва, у ст. 109 КК Республіки Вірменія, у ст. 104 КК Республіки Казахстан.

Вважаємо доцільним висловити думку щодо відповідності «духу» розуміння кримінального правопорушення з необережності як убивства його «букви», окресленій у ст. 119 КК України. Латинською мовою термін «вбивство» звучить як: *homo* (людина) та *caedo* (вбивство). Його аналогом є термін «гоміцид». Юридичне визначення поняття «умисне вбивство» міститься, як вказувалось вище, у ч. 1 ст. 115 КК України. Зокрема, відповідно до вказаної статті, під умисним вбивством розуміється «умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині».

Аналізуючи наукові підходи до визначення поняття «вбивство», робимо висновок, що найбільш широке його трактування здійснено Ю.В. Бауліним, який визначив вбивство як «протиправне умисне позбавлення життя іншої особи, вчинене суб'єктом злочину за відсутності обставин, що виключають протиправність такого діяння»⁵. Вказане визначення досить широке за своїм змістом і робить акцент саме на наявності протиправності у діях людини, для того щоб її діяння могли бути визнані як злочин, у вигляді вбивства.

Крім того, деякі науковці під вбивством розуміють суспільно небезпечне протиправне діяння, вчинене особою, що підлягає кримінальній відповідальності, і полягає в умисному позбавленні життя іншої людини. Аналізуючи наведені визначення вбивств, важливо зазначити той факт, що вони мають спільні ознаки та сутність досліджуваного поняття, але з різними юридичними акцентами щодо тієї чи іншої ознаки вбивства. Проте жодне визначення не містить такої ознаки, як необережність. Тому ми вважаємо, що ст. 119 КК України слід трактувати не як вбивство, вчинене через необережність, а як спричинення смерті через необережність, що за змістом більше відповідає сутності цього діяння.

¹ Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 380–418.

² Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України ; 2-ге вид., перероб. та доп. / відп. ред. С. С. Яценко. – К. : А.С.К., 2002. – 968 с.

³ Примерный уголовный кодекс (США). Официальный проект Института американского права / пер. с англ. А. С. Никифорова ; под ред. и с предисл. Б. С. Никифорова. – М. : Прогресс, 1969. – 304 с.

⁴ Уголовный кодекс Российской Федерации : научно-практ. комментарий / отв. ред. В. М. Лебедев. – М. : Юрид. лит., 1998. – 768 с.

⁵ Баулін Ю. В. Протиправність як ознака вбивств / Ю. В. Баулін // Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи : матер. наук.-практ. конф. (м. Харків, 22–23 квітня 2004 р.). – К. – Х. : Юрінком Інтер, 2004. – С. 18–19.

Резюме

Пакліна Т. О. Вбивство через необережність як юридико-психологічна проблема.

В статті надається психолого-юридична характеристика злочинів проти життя та здоров'я людини, зокрема вбивства, що є одними із найбільш поширених видів правопорушень. У результаті аналізу історичних джерел давньоруського права («Руська Правда», «Судебник 1550 года (Івана IV Грозного)», «Судебник царя Федора Іоановича 1589 года») встановлено, що внаслідок високої суспільної небезпечності вбивства як у ті часи, так і нині перебувають в сфері посиленої уваги соціальної та юридичної теорії й практики.

Автор статті акцентує увагу на тому, що науковці, розкриваючи феномен убивства, вчиненого через необережність, і дотепер не мають чіткого уявлення щодо окреслення його психологічного функціонального змісту. На нашу думку, вказаний функціональний зміст виступає, з одного боку, системоутворюючим чинником конкретизації кримінального правопорушення, вчиненого з необережності, як діяння, а з іншого, – самостійним юридико-психологічним феноменом.

Ключові слова: вбивство, необережність, кримінальне правопорушення, юридико-психологічний феномен.

Резюме

Паклина Т. А. Убийство по неосторожности как юридико-психологическая проблема.

В статье приводится психолого-юридическая характеристика преступлений против жизни и здоровья человека, в частности убийств, которые являются одними из наиболее распространенных видов правонарушений. В результате проведенного анализа исторических источников древнерусского права («Русская Правда», «Судебник 1550 года (Ивана IV Грозного)», «Судебник царя Федора Иоанновича 1589 года») установлено, что вследствие высокой общественной опасности убийства как тогда, так и сейчас находятся в сфере повышенного внимания социальной и юридической теории и практики.

Автор статьи акцентирует внимание на том, что ученые, раскрывая феномен убийства, совершенного по неосторожности, до сих пор не имеют четкого представления об определении его психологического функционального содержания. На наш взгляд, указанный функциональный смысл выступает, с одной стороны, системообразующим фактором конкретизации уголовного преступления, совершенного по неосторожности, как деяние, а с другой, – самостоятельным юридико-психологическим феноменом.

Ключевые слова: убийство, неосторожность, уголовное преступление, юридико-психологический феномен.

Summary

Paklina T. Murder because of carelessness as juridical and psychological problems.

Juridical and psychological characteristics of Crime Against Human Life and Health, particular the crime of killing, nowadays is one of the most widespread types of breaking the law are represented in our article. The conducted analysis of Old Russian law beginnings («Ruska Pravda», «Sudebnik 1550 (Ivana IV Groznoho)», «Sudebnik tsaria Fedora Ioanovycha 1689») shows that because of the high public danger murders always were and are in the sphere of on increase attention of social and legal theory and practice.

The author of this article emphasizes that studying the phenomenon of Negligent homicide, scientists even now don't have clear presentation in relation to the description of its psychological functional content. At our discretion, indicated functional content, on the one side, is systemically important point in specification of Negligent homicide as an act and, on the other side, independent legal and psychological phenomenon.

Key words: murder, carelessness, privation of life, unlawfulness.

УДК 343.231

О. А. ПУШКАР

Олег Анатолійович Пушкар, здобувач Національної академії прокуратури України

**РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА
ЩОДО ЗМІШАНОЇ ФОРМИ ВИНИ**

Для того, щоб у повному обсязі дослідити категорію змішаної форми вини, насамперед потрібно розглянути історико-правовий аспект цієї проблеми, оскільки це допоможе краще опрацювати відповідні сучасні погляди науковців та практичних працівників із даної тематики.

Певні висновки щодо розвитку кримінального законодавства в частині змішаної форми вини представлено в працях: Д. А. Безбородова, С. В. Векленко, Б. С. Волкова, Л. Д. Гаухмана, Ф. Г. Гілязева, Б. А. Глинської, В. Ф. Деміна, Ю. А. Демидова, В. Т. Квашиса, В. А. Нерсисян та ін. Однак до цього часу розвиток кримінального законодавства саме щодо змішаної форми вини залишається не дослідженим.

Метою статті є аналіз розвитку кримінального законодавства щодо змішаної форми вини.

У давньоримському праві вперше в історії світової правової думки було розроблено підстави відповідальності за умисні й необережні злочини. У період становлення Римської держави (починаючи з VIII–VI ст. до н.е.) юристи Стародавнього Риму тлумачили злочин як неправомірне діяння проти державного й суспільного ладу, що переслідувалось публічним обвинуваченням. За римським кримінальним правом відповідальність могла наставати лише за наявності вини, насамперед умисної (*dolus malus*), коли винний чинив діяння свідомо, знаючи всі аспекти своєї злочинної поведінки та її негативні наслідки для потерпілого. Поступово виокремлюється наступна форма вини – необережність, яка визначалася між виною умисною (*dolus malus*) і діянням невинним, що заподіяло випадкову шкоду (*casus*)¹. Спочатку римське право не вирізняло умисного, необережного чи навіть випадкового вбивства. Поряд із вбивством (*caedere*) каралося і будь-яке заподіяння смерті (*morti dare*). За законом Корнелія вбивство з необережності не підлягало відповідальності. Покарання за цей злочин було встановлено пізніше – в імперський період. Закон Аквілія карав за необережне заподіяння смерті. Він не розповсюджувався на осіб, які заподіяли смерть випадково.

Подальший розвиток уявлення про необережну вину дістали у працях римських юристів під керівництвом Юстиніана I (482–565 рр.), який здійснив відому кодифікацію римського права. Ця форма вини визначалася в трьох ступенях: *culpa lata* (груба недбалість), *culpa levis* або *in absiracto* (необережність, пов'язана із браком дбайливості) і *culpa in concerto* (легка недбалість)². В Інституціях Юстиніана як приклад необережності наводиться випадок, коли будь-хто, підрізуючи дерева, кидає з дерева гілку та вбиває при цьому раба,